

ความยุ่งยากของพระสงฆ์ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิบูล วิจิตรวาทการ

ตอนที่ 1

ปัจจุบันนี้ สังคมไทยต้องเผชิญกับกรณีพระสงฆ์หลายรูป ที่ไม่สำรวมจิตและยินดีปฏิบัติตนตามหลักวินัยหรือคำสอนแห่งพระธรรม มีจิตรำน คุมตัวเองไม่อยู่

ต้องบอกหวย ดูหมอดู ทำนายโชคชะตา เดินทางท่องเที่ยวทั่วโลก เสพเมถุน คบค้าสมาคมกับเหล่าสีกาที่สวยงามหรือรำรายจน บางองค์ถึงกับใช้เครดิตการ์ดซื้อบริการในช่องโสเภณีฝรั่ง ก่อความสมเพชเวทนาให้แก่พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันทั้งหลาย

แต่ในเวลาเดียวกัน เราจะโทษพระท่านฝ่ายเดียวก็ไม่ได้ เพราะความผิดอีกครั้งอีกครั้งหนึ่ง ตกอยู่กับพุทธศาสนิกชนที่โง่เขลา งามาย ตาผาด หูเบาเชื่อง่าย มีความยินดีที่จะเป็นผู้ตามด้วยดวงจิตที่ไร้สำนึก ชอบหมอบคลานกราบไหว้เสียมือเสียเท้าผู้อื่น ตามคำโบราณที่เรียกว่า สันดานซี้ซ่า

พุทธศาสนิกชนชนิดนี้เป็นผู้ถวายทรัพย์สินเงินทองแก่พระภิกษุที่ชั่วทราม ทำให้ท่านสามารถปฏิบัติความผิดได้ตามอำเภอใจ บางคนจิตวิตถารหนัก ถึงกับเอารอยเท้าที่ท่านเหยียบบนผ้าขาวมาบูชา หรือยอมตี้มปีศาจวะของท่านด้วยความเต็มใจ เคราะห์ดีที่ยังไม่มีนักการเมืองผู้ใดนับถือพระชั่ว ถึงขนาดตักกัจจายระของท่านมารับประทานให้ประชาชนชาวไทยดู

ชาวไทยสมัยใหม่อาจจะพอคลายความสลดใจลงได้บ้าง ถ้าเราคิดแบบปลง ๆ เสียว่าความยุ่งยากของพระสงฆ์บางท่านนี้ มิได้เกิดขึ้นแต่ในสมัยปัจจุบัน หากมีมาแต่โบราณกาลทุกยุคทุกสมัย

ผู้เขียนลองศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ก็ได้พบเรื่องราวที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกับสมัยนี้ และเป็นสาเหตุของความยุ่งยากในพระทัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เป็นอย่างมากถึงกับต้องทรงมีประกาศออกมาให้ราษฎรรับทราบหลายฉบับ

กรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยโบราณนั้น มีวัดวาอารามอยู่มากหลาย เพราะเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชส่งย้ายนครหลวงมาตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา ก็ได้โปรดให้มีการก่อสร้างวัดวาอารามขึ้นมาอีกหลายแห่ง เพื่อไพร่ฟ้าประชาราษฎร์จะได้มีโอกาสศึกษาพระธรรมได้โดยสะดวก

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ก็มีการสร้างวัดเพิ่มขึ้นเพิ่มเติมอีกมากมาย จนเป็นที่กล่าวกันในหมู่นักประวัติศาสตร์รุ่นหลังว่า ผลงานสำคัญที่สุดอันดับ 1 ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย คือการก่อสร้างวัดวาอารามให้แก่กรุงรัตนโกสินทร์

หนังสือประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา เขียนโดย พระโสภณคณาภรณ์แห่งวัดบวรนิเวศ เล่าไว้ว่า

“พระพุทธศาสนาในยุครัตนโกสินทร์ เป็นการทำงานสืบต่อจากสมัยกรุงธนบุรีเป็น ราชธานี งานที่เด่นเกี่ยวกับพระศาสนา คือการนำเอาพระแก้วมรกตมาจากประเทศลาว และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้น เลียนแบบวัดพระศรีสรรเพชญ์ในกรุงเก่าต่าง ๆ เช่น วัดโพธาราม หรือ วัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) ในปัจจุบัน

สมเด็จพระราชวังบวร ได้ทรงบูรณะวัดนิพพานาราม และเปลี่ยนเป็น วัดพระศรีสรรเพชญ์ ก็คือวัดมหาธาตุในปัจจุบัน ได้ทรงอัญเชิญพระพุทธรูปจากเมืองเหนือลงมาในพระนครเป็น อันมาก ทรงจัดการสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2332 รัชกาลที่ 1 ได้ทรงพิจารณาเห็นว่า ถ้าจะปล่อยให้พระสงฆ์เป็นอยู่อย่างเดิม พระศาสนาก็จะเสื่อมลง พระเกียรติยศก็จะพลอยเสื่อมตามไปด้วย

ดังนั้นจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นรูปของกฎหมายขึ้นมาถึง 10 ฉบับ จากปี พ.ศ. 2325 ถึงปี พ.ศ. 2344 เพื่อบังคับควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ ในกรณีที่พระวินัยไม่สามารถจะเข้าไปจัดการได้ ให้ใช้พระราชบัญญัติเข้าไปจัดการ ช่วยให้การบริหารพระศาสนามีประสิทธิภาพสูงขึ้น พระที่ประพฤติไม่เหมาะสมแก่สมณะภาวะถูกสึกออกไปจากพระศาสนาเป็นจำนวนมาก”

มาถึงช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ยิ่งมีการเปลี่ยนแปลงในระบบพระพุทธศาสนาในกรุงสยามมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ถึงขณะนั้นยังไม่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน แต่ทรงผนวชเป็นพระภิกษุในวัดมหาธาตุ ได้ทรงคิดตั้งคณะธรรมยุตขึ้น

และสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จึงต้องทรงออกผนวชเพื่อความปลอดภัยของพระองค์เองและเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงให้พระเชษฐาของบ้านเมืองได้อย่างเต็มที่ พระองค์จึงหันพระทัยมาศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างหนักหน่วง จนถึงกับก่อตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นในที่สุด ทุกวันนี้ระบบศาสนาในประเทศไทยจึงมีอยู่ทั้งระบบมหานิกาย ซึ่งดำรงมาแต่โบราณกาลและระบบธรรมยุตซึ่งเป็นระบบใหม่

หลวงวิจิตรวาทการ ท่านบันทึกไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์สากล เล่มที่ 5 ว่า

“พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นทรงเป็นพระโอรสที่สนิทเสน่หาอย่างยิ่งของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้เคยทำการบางอย่างตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ เช่น โปรดเกล้าฯ ให้ออกไปรับครอบครัวพวกมอญที่อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ฝากชีวิตไว้ในศาสนามากที่สุด ได้ทรงผนวชเป็นสามเณรอยู่ 7 เดือนและเป็นภิกษุอยู่ถึง 27 ปี

ได้ทรงผนวชเป็นภิกษุในปีพุทธศักราช 2367 เมื่อพระชนมได้ 21 พรรษาและในเวลาที่ยังเป็นรัชสมัยของพระชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก่อนที่จะได้ทรงผนวช ก็ได้ทรงมีพระชายาและพระโอรส 2 พระองค์อยู่แล้ว แต่ทรงเลื่อมใสในทางศาสนา และส่งศึกษาพระปริยัติธรรมมาแต่ก่อนที่จะทรงผนวช

และการที่ทรงสละทราวาสสมบัติออกทรงผนวชนั้น ถึงแม้จะมีเหตุอื่นประกอบอยู่บ้าง เช่น เพื่อไม่ให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าส่งระแวงว่าจะแย่งราชสมบัติ ก็ได้ทรงสนพระทัยในวัตรปฏิบัติ ถึงกับทรงระแวงว่าศาสนวงศ์ซึ่งเป็นจรรยาจรมาแต่ครั้งกรุงเก่า นั้น อาจไม่บริสุทธิ์เสียแล้ว ทรงสลดใจอยู่อย่างนี้ จวนเจียนจะทรลาลิกขาบท เผอิญได้ทรงพบกับพระรามัญองค์หนึ่ง ซึ่งมีความรู้กว้างขวาง ในธรรมวินัย มากกล่าวศาสนวงศ์ ชี้แจงให้ทรงเกิดความเลื่อมใสจึงทรงรับเอาพระวินัยวงศ์นั้นเป็นข้อปฏิบัติสืบมา

ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักวัดมหาธาตุ สอบไล่ได้ประโยค 5 ในช่วงเวลา 3 วัน คือ ในวันแรกทรงสอบประโยค 1 ถึง 3 วันที่ 2 ทรงสอบประโยค 4 และวันที่ 3 ทรงสอบประโยค 5 ต่อ นั้นมา ก็ทรงสั่งสอนกุลบุตรให้เล่าเรียนเป็นอย่างดี

ภายหลังได้เสด็จไปประทับอยู่ที่วัดราชาธิวาส ทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นทำให้ภิกษุสงฆ์พวกเก่าได้นามว่า มหานิกาย ได้เสด็จไปในจังหวัดต่าง ๆ โดยมีได้ใช้เวลาดยานอย่างหนึ่งอย่างใด ทรงเริ่มศึกษาภาษาอังกฤษเมื่อพระชนมได้ 40 เศษ เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์และมุขมนตรีทั้งหลายก็แลเห็นว่าไม่มีใครจะสามารถยิ่งกว่าพระองค์ ในการที่จะครอบครองแผ่นดินสืบไป จึงได้พร้อมกันไปทูลอัญเชิญให้ออกผนวชมาครองราชสมบัติ”

พระโสภณคณาภรณ์ ท่านอธิบายไว้อย่างละเอียดในทำนองเดียวกันในหนังสือประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ของท่านว่า

“ในรัชสมัยนี้ มีเรื่องเกี่ยวกับคณะสงฆ์ ซึ่งออกจะมีความสำคัญอยู่เรื่องหนึ่ง คือ การอุปถัมภ์เกิดขึ้นของคณะธรรมยุต โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังทรงผนวชไม่นาน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เสด็จสวรรคต ราชสมบัติตกอยู่กับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์จึงตัดสินใจตัดสินพระทัยที่จะอยู่ในสมณเพศต่อไป หลังจากที่ได้ทรงศึกษาค้นคว้าหลักธรรมในพระไตรปิฎกมาเทียบเคียงกับการประพฤติปฏิบัติของพระในครั้งนั้น ทรงเห็นว่า บางอย่างไม่ตรงกัน

เมื่อทรงสอบถามผู้ใหญ่ก็ไม่มีใครที่จะชี้แจงอธิบายให้เกิดความเข้าใจพระทัยได้ทำให้เกิดข้อพระทัยและเลยคิดไปถึงว่าศาสนวงศ์ที่สืบต่อกันมาจากพระอริยสงฆ์ในสมัยพุทธกาล อาจจะไม่เหมาะสมแล้ว จึงตั้งพระทัยอธิษฐาน ถ้าหากว่าท่านที่สืบต่อมาจากพระอริยเจ้ายังมีอยู่ ก็ขอให้ท่านได้พบภายใน 3 วัน หรือ 7 วัน

และในที่สุดก็ได้พบกับ พระสุเมธมุนี เป็นพระมอญอยู่ทางวัดบวรเมณฑล มีความรอบรู้แตกฉานในพระวินัยกฎเคร่งครัดมาก จึงได้เสด็จไปสนทนาสอบถามเทียบเคียงกับหลักที่ได้ทรงศึกษา

มาเห็นว่ามีความถูกต้องตามหลักของพระไตรปิฎก จึงทรงมีพระศรัทธาที่จะประพฤติปฏิบัติตามนั้น แต่มีข้อขัดข้องอยู่ เนื่องจากในขณะนั้นยังประทับอยู่ในสำนักของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช ที่วัดมหาธาตุ จึงได้เสด็จย้ายไปที่วัดสมณาราย ในปี พ.ศ. 2372 แต่ก็ไม่ได้ลาขาดจากวัดมหาธาตุแต่ประการใด ก็คงจะเสด็จไป ๆ มา ๆ อยู่ เพียงแต่ว่ามีพระประสงค์ที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักธรรมพระไตรปิฎกเท่านั้นเอง

ถ้ามองถึงเหตุผลของการแยกพระองค์ไปประพฤติปฏิบัติธรรมให้ถูกต้องตามหลักของพระวินัยในครั้งนั้น คงไม่มีพระประสงค์ให้เกิดนิกายใหม่ขึ้นแต่ประการใด เพียงแต่ว่าเมื่อบวชมาแล้ว ก็ควรปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ถ้าไม่สามารถปฏิบัติให้ถูกต้องได้ ก็ไม่ควรจะบวช

ในระยะแรกก็มีภิกษุที่ถวายตัวเป็นลูกศิษย์เพียง 6 รูปเท่านั้นเอง แต่จากการประพฤติปฏิบัติของพระองค์ที่ทรงมีความเคร่งครัด จึงสร้างศรัทธาสาธุชนให้เกิดแก่ประชาชนมากขึ้น จนสมเด็จพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งให้เป็นพระราชอาคันตุกะ

ครั้นเวลาล่วงผ่านมา 27 ปี จนสิ้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงลาสมณเพศ เสด็จออกจากวัดกลับเข้าสู่ปราสาทราชวังเช่นเดิม ศาสนาพุทธนั้นก็เจริญรุ่งเรืองในแผ่นดินของพระองค์ วัดวาอารามมีอยู่มากมายกลาดเกลื่อน คนไทยทั้งที่เป็นเจ้านายหรือป่าวไพร่ ต่างนิยมบวชพระศึกษาพระธรรมกันทั่วไป

นายจอห์น ทอมสัน ฝรั่งนักถ่ายรูปที่เดินทางเข้ามาเยือนกรุงสยามในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ บันทึกไว้ในหนังสือของเขาว่า ในนครหลวงของกรุงสยามนั้น มีวัดศาสนาพุทธอยู่ถึง 65 แห่ง และมีคนไทยบวชเป็นพระภิกษุอยู่ในวัดเหล่านี้เป็นจำนวนถึง 9,000 คน ผู้เขียนก็ไม่ทราบดี ว่านายทอมสันไปได้ตัวเลขเหล่านี้มาได้โดยวิธีใด

นายทอมสันคงจะไม่ได้เดื่อนับจำนวนวัดวาอารามในกรุงเทพฯ จนครบ 65 แห่ง หรือถามเจ้าอาวาสวัดแต่ละแห่งว่าวัดของท่านมีพระอยู่กี่รูป คงจะทราบจากการบอกเล่าของข้าราชการที่เขาได้พบปะสนทนาด้วย หรือจากการได้พูดคุยกับพระภิกษุสำคัญ ๆ ที่เขาได้รู้จักในสมัยนั้น แต่รวมความแล้วก็เชื่อได้ว่าในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 นั้น มีวัดวาอารามอยู่ในกรุงเทพฯ มากมายจริง และมีผู้ชายบวชพระอยู่เกือบ 1 หมื่นคน ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับจำนวนพลเมืองของกรุงเทพฯ ในสมัยนั้นซึ่งคงจะมีอยู่เพียงไม่กี่แสนคน ก็ต้องนับว่ามากทีเดียว

นายทอมสันบันทึกความรู้สึกเมื่อแรกเห็นวัดวาอารามต่าง ๆ ว่า

“ฉันจำเป็นต้องเตือนผู้อ่านว่าความคิดเห็นแรก ๆ ที่ได้มาเกี่ยวกับความสวยงามสดงดงามของเมืองตะวันออกนี้ การได้รับเมื่อเวลาท้องฟ้าเริ่มสว่าง เมื่อฉันทอดสายตามองดูหอคอยและหลังคาของวัดวาอารามมากกว่า 50 แห่ง แต่ละแห่งก็ตั้งอยู่บนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของตนเอง ฉันได้ถามว่าวัดวาอารามเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ใด เพราะสถาปัตยกรรมต่าง ๆ นั้นมองดูประหลาดไปด้วยเพชรนิลจินดา และส่องแสงประกายเช่นทองชั้นดีประณีต

ฉันยอมรับว่าได้เกิดมีความคิดขึ้นในสมอง ว่าหากรัฐบาลคริสเตียนที่มีอำนาจสักแห่งหนึ่ง คิดทำลายที่สักการะบูชาศาสนาอื่นเหล่านี้ โดยทุบถอนวัดวาอารามที่ดูเหมือนปราสาทพักฤดูร้อน คงจะได้ผลกำไรอย่างใหญ่หลวง แต่คำตอบที่ได้รับมาจากการไต่ถามของฉัน ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงความคิดไปบ้าง เพราะฉันได้รับทราบด้วยความพิศหวังว่า วัดวาอารามเหล่านี้อยู่ประกอบเพียงด้วย อิฐและปูน และประดับด้วยสีทอง ชามชุปจากต่างประเทศและแก้วสี

ฉันได้ทราบภายหลังว่า เมื่อไม่กี่ปีมานี้ มีพ่อค้าคนหนึ่ง บรรทุกเครื่องจานชามใส่เรือสำเภา เข้ามาลำหนึ่ง เป็นเครื่องใช้สอยชุดแต่งงาน ชุดอาหารควว ชุดของหวาน และเครื่องแก้วชนิดอื่น ๆ หลังจากที่เขาของเก็บไว้เป็นเวลานาน ไม่สามารถขายทำกำไรได้ ในที่สุด เขาจึงจูงใจให้ขุนนางคน หนึ่งซึ่งร่ำรวยและกำลังสร้างวัดจวนเสร็จ ให้ซื้อสินค้าไปทั้งหมดและรับรองต่อผู้ซื้อว่า สถานที่สักการะบูชาต่าง ๆ ในทวีปยุโรปนั้นใช้ชามล้างหน้าและเครื่องถ้วยชามต่าง ๆ ประดับประดากัน เต็มที่

ท่านขุนนางพุทธศาสนิกชนปัญญาอ่อนผู้นั้น จึงประดับวัดของเขาด้วยใจซื้อ เอาถ้วยพุดดิง ผิงเข้าไปในหินปูนและเอาชามล้างมือและฝาครอบประดับนอกชานและชายคา แต่หลังจากนั้นไม่นานผู้ซื้อก็รู้ว่าถูกหลอก และพ่อค้าคนนั้นจึงเสียชื่อเสียง และหมดโอกาสที่จะค้าขายในกรุงสยามต่อไป คนเล่ากันว่า พ่อค้าคนนั้นไม่ได้รับเงินค่าถ้วยชามที่ขายไปเลย ฉันเชื่อว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริง และถ้วยชามเหล่านั้นก็ยังคงฝังอยู่ในปูน แสดงให้เห็นถึงผลที่ได้รับจากการค้าขายแบบไม่สุจริต

สลูเจดีย์ในกรุงสยามนั้น ส่วนมากประดับด้วยแก้ว และเครื่องถ้วยชาม เป็นประกายระยับ ในแสงตะวันยากที่จะพรรณนา วัดวาอารามเหล่านี้ พวกขุนนางสร้างกันระหว่างที่เขายังมีชีวิตอยู่ หรือหลังจากตายไปแล้ว ถือเป็นงานศักดิ์สิทธิ์ได้บุญกุศล เท่าที่ฉันจะนับได้ ในนครหลวงนั้นมีวัด ศาสนาพุทธอยู่ถึง 65 แห่ง และมีพระภิกษุอาศัยอยู่มากกว่า 9,000 รูป

บางกอกเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาที่ใหญ่โตแห่งหนึ่ง และศาสนาที่นี้เป็นชนิดที่บริสุทธิ์กว่า ในอาณาจักรจีน เนื่องจากที่นั่นคำสั่งสอนของโกตมะธุกัลลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อและลัทธิเกาแก่อื่น ๆ เข้ามาปะปน ไม่มีชายไทยผู้ใดสามารถรับราชการ หากเขาไม่ได้ใช้ชีวิตในวัดอย่างน้อย 3 เดือน แต่งชุดเหลืองของพระพุทธศาสนาและปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุ”

วัดพุทธศาสนาในสมัยโบราณนั้น มีประโยชน์หลายประการเพราะนอกจากเป็นสถานที่ประกอบการศึกษาสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไปแล้ว ยังเป็นโรงเรียนสอนหนังสือสำหรับผู้ประสงค์หาความรู้ เป็นโรงพยาบาลสำหรับผู้เจ็บไข้ได้ป่วย และยังทำหน้าที่เป็นสถานสังคมสงเคราะห์ให้แก่ประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยากอีกด้วย

เพราะเหตุเหล่านี้ วัดวาอารามในกรุงสยามโบราณ จึงมีบทบาทสำคัญในสังคมเป็นอย่างมาก ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเกิดมีพระชว้ปะปนกับพระดี มีพระก่มาละอยู่ปะปนกับพระจริง และมีพระโง่งม อยู่กับพระฉลาด พระภิกษุส่วนใหญ่ก็นั้น ประพฤติตนอยู่ภายในพระวินัยและหลักพระธรรมเป็นอย่างดีและไม่ก่อให้เกิดปัญหาอะไร

แต่นักบวชที่ถือธรรมแบบครึ่ง ๆ กลาง ๆ มีความรู้ขนาดครึ่งสูงครึ่งดึบ ไม่มีความฉลาดพอที่จะเข้าใจปรัชญาของพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง ก็ก่อความยุ่งยากให้เกิดขึ้นได้ โดยการเทศนาสั่งสอนศาสนาแบบผิด ๆ ถูก ๆ เลอะ ๆ เลื่อน ๆ ดุจเช่น พระบางรูปในสมัยนี้ ที่เทศนาแบบตื่น ๆ เลอะ ๆ ติดตลกหรือหยาบโหล่น แต่ก็มีผู้คนไปพนมมือกราบไหว้กันล้นหลาม

ในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีพระภิกษุหลายรูป ที่นิยมเทศนาแบบรุนแรง จนถึงกับทำให้คนฟังเครื่องเสียงสติไปได้ เมื่อพระผู้สั่งสอนไม่มีความเข้าใจในหลักพุทธศาสนา ชาวบ้านที่โง่กว่าพระอยู่แล้ว ก็ยิ่งหลงไปใหญ่

จนในที่สุดเกิดการนิยมฆ่าตัวตายถวายสวรรคต บางคนก็เผาตัวเองทั้งเป็น บ้างก็เชื่อเนื้อให้เลือดไหลลงสู่พานบูชา ที่ปากว่านั้นก็ยอมให้ญาติพี่น้องตัดศีรษะของตนแล้วยกมาเป็นเครื่องสักการะถวายพระเสียเลย การกระทำเหล่านี้ แม้จะไม่ถูกต้องตามหลักพระธรรมแม้แต่น้อย แต่ก็มีผู้คนที่โง่มาถวายหลงปฏิบัติกันมากมาย จนเข้ามาถึงพระกรรมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวิตกว่าพระราชาราชกรชักรจะเสียสติ เพราะการชักจูงแบบผิด ๆ ของพระ จึงทรงมีประกาศสั่งสอนประชาชนทั้งหลายว่า

“ว่าธรรมเนียมผู้ครองแผ่นดินที่เป็นยุติธรรม มิได้ห้ามราษฎรทั้งปวงในการถือศาสนาเป็นที่พึงของตัว ในเวลาที่สุดแลกาลเบื้องหน้า ทรงอนุญาตยอมให้คนถือศาสนาตามอัธยาศัย ด้วยว่าการถือศาสนาบางสิ่งก็ถูกต้องกัน เหมือนอย่างไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงเกินในการเมณฺสงฆวาส ทำชั่วภรรยาของผู้อื่น แลไม่เจรจาคำเท็จ แลไม่เสพสุรา แลอดความโกรธ มีเมตตากรุณาต่อกัน แลซื่อสัตย์กตัญญูกตเวที แลให้ปันสิ่งของ เฉลี่ยความสุขแก่กัน แลทำความดีอื่น ๆ ซึ่งเป็นคุณประโยชน์แก่กัน ก็มีหลายอย่าง คนทุกชาติทุกภาษาทุกศาสนาก็เห็นพร้อมกันว่า เป็นความดีความชอบเป็นยุติธรรม”

ท่านผู้อ่านจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มต้นสั่งสอนชนชาวไทย โดยเอ่ยถึงข้อดีต่าง ๆ ในศาสนาทั้งหลาย ที่ทรงอนุญาตให้คนนับถือได้ภายในราชอาณาจักรของพระองค์ เช่น การถือศีล 5 คือไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ลักขโมยทรัพย์สมบัติของผู้อื่น ไม่คบชู้แย่งเมียล่วงเกินสตรีที่แต่งงานแล้ว ไม่โกหกกลางวาจาเท็จ ไม่ดื่มเหล้าเมายาเสียผู้เสียคน พร้อมทั้งตรึงถึงการควบคุมจิตใจไม่ให้มีอารมณ์โกรธ ดำรงไว้ซึ่งความซื่อสัตย์กตัญญูกตเวที มีจิตเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อปฏิบัติที่ดี และสมควรในพระพุทธศาสนา หลังจากได้ทรงสั่งสอนให้ตระหนักในหลักการที่ดีในศาสนาทั้งหลายแล้ว จึงทรงอธิบายเกี่ยวกับการปฏิบัติแบบผิด ๆ บ้าง

“ก็การบางสิ่งซึ่งเป็นการขัดต่อแผ่นดินบ้านเมือง ถึงคนบางจำพวกที่เป็นคนโง่จะเสียจริตนับถือว่าใครทำได้เป็นคนดีมีศรัทธาแก่กล้า จะเห็นว่าเป็นบุญกุศลมาก ด้วยได้ฟังคำเล่าลือ แลได้ฟังพระสงฆ์บางรูป ที่ไม่ได้เล่าเรียนศึกษาพระไตรปิฎกธรรมหัฐจริง มาเทศนาเลอะ ๆ ลาม ๆ โง่จะเสียจริต พรรณนาสรรเสริญว่า เป็นบุญ เป็นกุศลมาก แล้วหลงไหลเห็นตามไป

เหมือนอย่างเผาตัวบูชาพระรัตน... (บทความไม่สมบูรณ์)

ความยุ่งยากของพระสงฆ์ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิบูล วิจิตรวาทการ

ตอนที่ 2

อีกเรื่องหนึ่งที่เราได้พบเห็นบ่อยครั้งในปัจจุบัน คือความยุ่งยากระหว่างพระภิกษุบางรูปกับเหล่าเสีกาหรือหมุ่สตรีทั้งหลายที่มีศรัทธาเลื่อมใส รุมกันมาแสดงความเคารพบูชาท่าน ยิ่งเป็นพระภิกษุที่หนุ่มและหล่อแล้ว ดูศรัทธาของท่านเหล่านี้จะยิ่งเพิ่มพูนขึ้นผิดธรรมดา จนเกิดกรณีบาดสีขึ้น

เช่น เสีกาตั้งครรภ์มีลูกกับพระภิกษุหรืออย่างน้อยก็ป่าวประกาศฟ้องร้อง ว่าตนถูกพระสงฆ์หลอกลวงหลับนอนสมสู่ร่วมเพศด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็มีเหตุเช่นนี้ก่อความยุ่งยากต่อพระทัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นเดียวกัน เพราะในกรุงรัตนโกสินทร์สมัยโบราณนั้น ถึงแม้ผู้ชายจะมีเมียได้มากมายหลายคนแต่ก็ยังมิมีอีกไม่น้อย ที่ไร้โชค ต้องใช้ชีวิตอยู่ตามลำพัง

สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะคนสมัยนั้นอายุค่อนข้างสั้น เกิดเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นเมื่อใดก็ล้มตายกันง่าย ๆ เพราะวิชาการแพทย์และหยุกยารักษาโรคนั้นยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ผู้ชายนั้นตายง่ายกว่าเพราะหากไม่ตายเพราะโรคภัยไข้เจ็บ ก็ถูกเตรียมตัวไปเป็นทหารข้าราชการ ต้องภัยอันตรายล้มตายได้โดยง่าย

ในกรุงสยามโบราณจึงมีแม่เฒ่าเป็นจำนวนไม่น้อย นอกจากพวกแม่เฒ่าแล้ว ก็ยังมีสาวทันทิกที่ไม่เคยมีผู้ชายใดมาขอให้เป็นเมีย สตรีเหล่านี้ เมื่อแก่ตัวอายุมากขึ้นทุกที วัน ๆ หนึ่งไม่ทราบว่าจะทำอะไร เนื่องจากสมัยโบราณไม่มีร้านเพชรร้านทองให้ท่าน ไปซื้ออั้งยี่เพื่อนสมัยนี้ ต่างก็หันหน้าเข้าวัดกัน เพื่อฟังพระเทศนาและศึกษาพระธรรม ด้วยความหวังว่าจะช่วยให้จิตใจสงบราบรื่นได้

ปัญหามีอยู่ว่า พระภิกษุในสมัยโบราณนั้น ก็เป็นบุคคลที่เรียกได้ว่าโก้ เพราะท่านมีวิชาความรู้เหนือกว่าชาวบ้านทั้งหลาย บางรูปก็ได้รับยศจาบรรดาศักดิ์หรือมีทรัพย์สินอันน่าจาวาสนา อันได้มาจากศรัทธาของผู้นิยมชมชอบ เมื่อเสีกาเป็นแม่เฒ่าหรือสาวที่ขาดสามีทั้งหลาย มาชุมนุมทำบุญกันที่วัดวาอารามมากขึ้นทุกที ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องมีการถุกเนื้อต้องใจกันบ้างระหว่างพระหนุ่มและเสีกาสาว หรือไม่สาว

จนกระทั่งในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีพระภิกษุตบะแตกต้องลาสิกขาบทสึกออกมามีเมียกันจำนวนมาก เพราะพระสงฆ์นั้นถึงแม้จะโกนหัวโกนคิ้วโกนเครา

แต่ก็ไม่ได้โกนข้างล่างยังมีความเป็นผู้ชายเต็มตัว เมื่อจิตใจควบคุมกามราคะไว้ไม่อยู่ เพราะมีสีกามา นั่งพนมมือไปร่ำยืมให้ดูทุกวัน บางรูปก็ต้องยอมแพ้ความยั่วยวนของเธอไปในที่สุด

ตัวอย่างของการฟังพระเทศน์แบบดีและถูกต้อง ก็มีอยู่ในประวัติศาสตร์ นางแอนนา ลีโอโนเวนส์ สตรีฝรั่งที่เข้ามาสอนภาษาอังกฤษในพระราชวังอยู่เป็นเวลา 5 ปี ในแผ่นดินของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้บันทึกไว้ในหนังสือของเธอที่ชื่อ English Governess at the Siamese Court ถึงการที่เธอและลูกชายได้มีโอกาสเห็นกุลสตรีชาววังฟังพระสวดมนต์ในวัดพระแก้ว

นางแอนนານี้ มีความดีอยู่บ้าง ที่เข้าใจและเห็นประจักษ์ในข้อดีต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา ถึงแม้เธอจะถือว่าคริสต์ศาสนาของเธอ นั้นเหนือกว่า เธอก็ยังสามารถอธิบายได้ถึงศีล 5 และกฎวินัยอื่น ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนา ที่เธอได้เรียนรู้มาในเมืองไทย และชมว่ามีผลให้ชนชาวพุทธนั้น ปฏิบัติตนเป็นคนดี

นางแอนนาเป็นนักเขียนที่มีสำนวนเพราะ ผู้เขียนจึงขอไม่แปลข้อความของเธอ ขออนุญาตท่านผู้อ่านทิ้งไว้เป็นภาษาอังกฤษตามเดิม เพราะถ้าแปลจะเสียข้อความไพเราะเพราะพริ้งในสำนวนของผู้ประพันธ์ก็จะเลือนรางจืดจางไป แอนนาบรรยายความรู้สึกของเธอเกี่ยวกับพุทธศาสนาในกรุงสยามไว้ว่า

“ We Are Prone to ignore or to condemn that which we do not clearly understand; and thus it is, and on no better ground, that we deny that there are influences in the religions of the East to render their followers wiser, nobler, purer. And yet no one of respectable intelligence will question that there have been, in all ages, individual pagans who, by the simplicity of their doctrine and the purity of their practice, have approached very nearly to the perfection of the Christian graces; and that they were, if not so much the better for the religion they had, at least far, far better than if they had had no religion at all...

The renaissance of Buddhism sought to eliminate from the arrogant and impious pantheisms of Egypt, India, and Greece a simple and pure philosophy, upholding virtue as man's greatest good and highest reward. It taught that the only object worthy of his noblest aspirations was to render the soul (itself an emanation from God) fit to be absorbed back again into the Divine essence from which it sprang. The single aim, therefore, of pure Buddhism seems to have been to rouse men to an inward contemplation of the divinity of their own nature; to fix their thoughts on the spiritual life; to teach them to disregard all earthly distinctions, conditions, privileges, enjoyments, privations, sorrows, sufferings; and thus to incite them to continual efforts in the direction of the highest ideals of patience, purity, self-denial.”

ผู้เขียนอ่านแล้วก็รู้สึกแปลกใจ และนึกถึงเซย ที่นั่งแอนนาซึ่งเป็นฝรั่งชาวอังกฤษ มีความเข้าใจลึกซึ้งถึงแก่นแห่งพุทธปรัชญา ทั้ง ๆ ที่เธอนับถือศาสนาอื่น ผู้เขียนมีความคิดว่า นางแอนนาได้รับความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งกว่าฝรั่งอื่น ๆ เพราะเธอเป็นผู้รับใช้ใกล้ชิดพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ คือมีหน้าที่เป็นราชเลขาส่วนพระองค์เวลาไม่สอนภาษาอังกฤษ

ด้วยเหตุนี้จึงคงได้รับฟังคำอธิบายจากองค์พระเจ้าแผ่นดินเอง เพราะมีหลายตอนในหนังสือของเธอ ที่กล่าวถึงการอธิบายเกี่ยวกับพุทธศาสนา ที่พระองค์ประทานแก่เธอ นางแอนนาอธิบายต่อไปถึงหลักศีลธรรมที่คนนิยมนับถือในกรุงสยาม โดยเอ่ยถึงศีล 5 แต่เธอต่อของเธอเองเสียอีก 5 ข้อ เลยกลายเป็น ศีล 10

“Buddhism cannot be clearly defined by its visible results today. There are more things in that subtle, mystical enigma called in the Pali Nirwana, in the Burmese Niban, in the Siamese Niphan, than are dreamed of in our philosophy. With the idea of Niphan in his theology, it were absurdly false to say the Buddhist has no God. His Decalogue is as plain and imperative as the Christian’s:

- I. From the meanest insect up to man thou shalt kill no animal whatsoever.
- II. Thou shalt not steal.
- III. Thou shalt not violate the wife of another, nor his concubine.
- IV. Thou shalt speak no word that is false.
- V. Thou shalt not drink wine, nor anything that may intoxicate.
- VI. Thou shalt avoid all anger, hatred, and bitter language.
- VII. Thou shalt not indulge in idle or vain talk.
- VIII. Thou shalt not covet thy neighbor’s goods.
- IX. Thou shalt not harbor envy, nor pride, nor revenge, nor malice, nor the desire of thy neighbor’s death or misfortune.
- X. Thou shalt not follow the doctrines of false gods.”

นางแอนนาพยายามทำให้ศีล 5 กลายเป็น 10 เพื่อจะให้เหมือนกับศีล 10 ประการของฝรั่งที่เรียกกันว่า The Ten Commandments 5 อันแรกที่เธอพูดถึงนั้น ก็ถูกต้อง คือห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ห้ามลักขโมย ห้ามกล่าวคำเท็จ ห้ามล่วงเกินภรรยาผู้อื่น (แต่ในสมัยโบราณ ผู้ชายไทยมีเมียได้หลายคน นางแอนนาเลยบอกว่าห้าม ล่วงเกินทั้งเมียหลวงและเมียน้อย) และห้ามดื่มเหล้าเมายา

ถึงข้อ 6 เธอก็เอาเรื่องกิเลสโทสะมาใส่ดื้อ ๆ

ข้อ 7 ก็เอาเรื่องสัมมาวาจามาใช้ เพราะในสัมมาวาจา ซึ่งเป็นข้อหนึ่งในอริยมรรค 8 ประการ พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า การพูดแบบถูกต้องนั้น มีอยู่เพียง 4 วิธี คือ พูดความจริง พูดไพเราะ พูดในทางประสานสามัคคี และพูดให้มีประสิทธิภาพ ส่วนการพูดแบบผิด คือ การกล่าวเท็จ การพูดหยาบ การพูดให้เกิดการแตกแยก และ พูดเพื่อจ้อเหลวไหลไร้ประสิทธิภาพ นางแอนนาเธอดึงการพูดผิดแบบสุดท้ายนี้ มาเป็นศีลห้ามข้อที่ 7

ส่วนข้อที่ 8 นั้น เธอก็เอาเรื่องกิเลสโลภะมากล่าว โดยบอกว่าไม่ควรโลภอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่น ในข้อที่ 9 นั้นเธอไปดึงเอาเรื่องพรหมวิหาร 4 มา คือ เรื่องเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มุทิตา คือความสามารถทำดวงจิตให้มีความยินดีอย่างจริงใจต่อมนุษย์อื่นที่มีบุญวาสนามากกว่าเรา พระท่านสอนว่า ศัตรูของมุทิตาคือริษยา นางแอนนาเลยใส่ในข้อ 9 ของเธอมว่า ห้ามมี Envy หรือ ริษยา และห้ามคิดร้าย หรือ หวังร้ายต่อผู้อื่น

ส่วนข้อที่ 10 คือ ห้ามมิให้นับถือลัทธิของเทวดาที่ผิด ๆ นั้น ฟังดูจะเป็นข้อห้ามของศาสนาคริสต์นิกายมากกว่า และศาสนาพุทธของเรานั้น ไม่ได้ห้ามคนไม่ให้นับถือศาสนาอื่น แต่พระในสมัยนั้นมักจะสอนว่า ทางเดินสู่สวรรค์นั้น มีหลายทางคนหลายศาสนาก็อาจจะบรรลุถึงจุดหมายปลายทางเดียวกันได้ เพราะฉะนั้น ข้อที่ 10 นี้ สงสัยนางแอนนาอาจจะคิดขึ้นมาเอง

ส่วนเรื่องกุลสตรีชาววังฟังเทศน์นั้น นางแอนนาเล่าว่า วันหนึ่งคุณท้าวตลับมาชวนเธอไปฟังพระสวดและเทศน์ที่วัดพระแก้ว เธอก็เลยไปพร้อมกับลูกชาย เมื่อไปถึงตัวเองและลูกชายก็ถอดรองเท้าออก ซึ่งทำให้ท่านกุลสตรีชาววังทั้งหลายยิ้มให้ด้วยความพึงพอใจในมารยาทที่ดีของเธอ

ผู้เขียนคิดว่ากุลสตรีชาววังท่านคงจะโล่งใจที่แม่ฝรั่งคนนี้ไม่ทำตัวกึ่งก้างเป็นม้าติดกะโหลกอยู่ในวัดพระแก้ว นางแอนนาเล่าว่าเธอนั่ง Cross-Legged ผู้เขียนจึงไม่แน่ใจว่าเธอนั่งพับเพียบเช่นสตรีอื่น ๆ หรือนั่งขัดสมาธิแบบผู้ชายกันแน่ อย่างไรก็ตาม แต่คงใส่กระโปรงยาวปิดบังขามิดชิด เธอเล่าเป็นภาษาอังกฤษว่า

My interesting pupil, the Lady Talap, had invited me to accompany her to the royal private temple, Watt Phra Keau, to witness the services held there on the Buddhist Sabato, or One-Thu-Sin. (วันถือศีล-ผู้เขียน) Accordingly, we repaired together to the temple on the day appointed. The day was young, and the air was cool and fresh; and as we approached the place of worship, the clustered bells of the pagodas made breezy gushes of music aloft. One of the court pages, meeting us, inquired our destination. "To see of to hear?" "Both" And we entered.

On a floor diamonded with polished brass sat a throng of women, the elite of Siam. All were robed in pure white, with white silk scarfs drawn from the left shoulder in careful folds across the bust and back, and thrown gracefully over the night. A little apart sat their female slaves, of whom many were inferior to mistresses only in social

consideration and worldly gear, being their half-sister, children of the same father by a slave mother.

The women in circles, and each displayed her vase of flowers and her lighted taper before her. In front of all were a number of my younger pupils, the royal children, in circles also. Close by the altar, on a low square stool, overlaid with a thin cushion of silk, sat the high priest, Chow Khoo Sah. In his hand he held a concave fan, lined pale green silk, the back richly embroidered, jewelled and gilded. He was draped in a yellow robe, not unlike the Roman toga, a loose and flowing habit, closed below the waist, but open from the throat to the girdle, which was simply a band of yellow cloth, bound tightly. From the shoulders hung two narrow strips, also yellow, descending over the robe to the feet, and resembling the scapular worn by certain order of the Roman Catholic clergy. At his side was an open watch of gold, a gift of his sovereign. At his feet sat seventeen disciples, shading their faces with fans less richly adorned.

We put off our shoes, my child and I, having respect for the ancient prejudice against them, feeling not so much reverence for the place as for the hearts that worship there, caring to display not so much the love of wisdom as the wisdom of love; and well were we repaid by the grateful smile of recognition that greeted us as we entered.

We sat down cross-legged. No need to hush my boy. The silence there, so subduing, checked with its mysterious awe even his inquisitive young mind. The venerable high priest sat with his face jealously covered, lest his eyes should tempt his thoughts to stray. I changed my position to catch a glimpse of his countenance; he drew his fan veil more closely, giving me a quick but gentle half-glance of remonstrance. Then raising his eyes with lids nearly close, he chanted in an infantile, wailing tone.”

นางแอนนากล่าวต่อไปว่า ระหว่างที่พระสวามณต์นั้น กุลสตรีชาววังทั้งหลายต่างก็หมอบกราบหรือนั่งนิ่งพนมมืออย่างสงบเสงี่ยมที่สุด พิธีในศาสนาพุทธนั้น ประณีตและละเอียดอ่อน ไม่มี การร้องเพลง หรือเตี๋ยลูกขี้ยืน เตี๋ยนั้งลง เตี๋ยเปลี่ยนเสื้อผ้า หันซ้ายหันขวามองหน้าหลัง ย้ายทิศ ตะวันออก ตะวันตก เหนือ ใต้ อย่างที่ทำการในวัดคริสเตียน ในวัดพุทธศาสนานั้น ทุกคนคุกเข่าพนมมือหลับตา ตั้งใจฟังด้วยความสงบทั้งร่างกายและจิตใจ

That was the opening prayer. At once the whole congregation raised themselves on their knees and, all together, prostrated themselves thrice profoundly,

thrice touching the polished brass floor with their foreheads; and then, with heads bowed and palms folded and eyes closed, they delivered the responses after the priest, much in the manner of the English liturgy, first the priest, then the people, and finally all together. There was no singling, no standing up and sitting down, no chanting of robes and places, no turning the face to the altar, nor north, nor south, nor east, nor west. All knelt still with hands folded straight before them, and eyes strictly, tightly closed. Indeed there were faces that expressed devotion and piety, the humblest and the purest, as the lips murmured: O thou eternal one, thou perfection of time, thou truest truth, thou immutable essence of all change, thou most excellent radiance of mercy, thou infinite compassion, thou pity, thou charity.

I lost some of the responses in the simultaneous repetition, and did but imperfectly comprehend the exhortation that followed, in which inculcated the strictest practice of charity in a manner so pathetic and so gentle as might be wisely imitated by the most orthodox of Christian priests.

There was majesty in the humility of those pagan worshippers, and in their shame of self they were sublime. I leave both the truth and the error to Him who alone can soar to the dark depths of the other, and take myself the lesson, to be read in the shrinking forms and hidden faces of those patient waiters for a far off glimmering light, the lesson where from I learn in thanking God for the light of Christianity, to thank him for its shadow too, which is Buddhism.”

ตามทีผู้เขียนได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ในเวลาเดียวกันที่กุลสตรีชาววังท่านถือศีลฟังพระเทศน์ด้วยความสงบเสงี่ยมและประณีตในดวงจิต ก็มีสตรีนอกราชวังชาวบ้านชาวเมืองธรรมดาจำนวนมาก ที่มีปฏิภิริยาไม่สำรวมต่อหน้าพระ ถือว่าการไปวัดนั้น เป็นงานสังคมอย่างหนึ่ง ไปเพื่อสนทนาปราศรัยพบปะเพื่อนฝูงทางเพศชายและหญิง

และเล่ากันว่า ในสมัยนั้นมีสตรีแม่ม่ายและสาวทันทิกจำนวนไม่น้อย ที่ไปวัดด้วยมีจุดหมายแน่วแน่ว่า จะสักพระมาเป็นผัวให้ได้ เพราะถ้าภิกษุชั้น นั้น ถือว่าอ่อนหัดอ่อนโลก เป็นแกะอ่อนทางด้านเพศ ยั่วยวนง่ายกว่าผู้ชายธรรมดา นั่งพนมมือกระพริบตาปริบ ๆ ไม่นาน ท่านก็ร้อนวูบวาบในผ้าเหลือง ลงท้ายก็ลาสิกขาบออกจากวัดมาเป็นสามีได้

ข่าวพระภิกษุโดนสึกาล่องตัวไปแต่งงานนั้น ลือกันหนาหูเข้ามาถึงในพระราชวัง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบเข้า ก็ทรงวิตกว่าเหตุการณ์ชั้กจะเกินขอบเขตไปเสียแล้ว จึงทรงประกาศห้าม พร้อมทั้งสั่งสอนว่า

“อนึ่ง สตรีที่เป็นหม้าย ผัวหย่า ผัวตาย ร้างมานาน ๆ ขึ้นคานอยู่ ฤาหญิงสะเทิ้นที่ตั้งแต่เล็ก ยังไม่เคยพบชาย ขึ้นคานอยู่นาน ๆ ย่อมสืบเสาะหาผัวที่ยังไม่มีภรรยา วิสัยคนที่เป็นภุคหุสก็มิ

ภรรยาทุกคนด้วยกัน ไม่มีใครมีใครว่างเปล่าอยู่ ฝ่ายพระสงฆ์บวชอยู่นาน ไม่มีภรรยา เป็นคนว่างเปล่าอยู่ ถ้าให้สึกออกมาได้เป็นผิวจะดี

พระสงฆ์เล่า บวชอยู่นาน ได้ยศบรรดาศักดิ์แต่ในหลวง ทรงตั้งให้เป็นที่พระราชอาณานิคม เปรียญรับนิตยภัตรไตรปีได้ และเทศนาบ้าง บังสกุบบ้าง แลรับนิมนต์ในการพิธีอื่น ๆ บ้าง ถ้าเป็นพระครูเจ้าอธิการแลอนุจรก็ดี ได้เทศนาบังสกุบบ้าง รวบรวมเรื่องสัจจังคำลึงบาทไว้ได้มาก ถ้าเราเกลี้ยกล่อมให้สึกออกมาเป็นผิวได้ ก็คงจะทอดเทศน์ฝากตัวกลัวเรา จะได้มอบหมายเงินทองที่เก็บไว้ให้แก่เราทั้งสิ้น คงอยู่ในอำนาจเรา เราจะใช้อย่างไรคงได้ตั้งปรารภนาทุกอย่าง

ด้วยคนชาววัดบวชอยู่นาน ไม่เคยพบการชำเราชำเขา ได้พบเข้าแล้วก็ตื่นไปมเซอะไปตั้งนั้น จึงคิดกลอุบายเอาบุตรชายไปฝากไว้บ้าง ชักโยงพวกพ้องพี่น้องให้ไปอยู่บ้าง พอได้ไปมาเปนสนสือ แลได้ส่งคาวหวานเปรี้ยวเค็มถวายพระสงฆ์ ที่ตนพอใจอยากได้เป็นผิว ถ้าเปนเขยนั้นเนื่อง ๆ

ฝ่ายพระสงฆ์เล่าเปนชาววัด ได้อุปการะเกื้อหนุนสมดังที่คิดไว้ เมื่อยังไม่ได้สึกมัก อ้อ ๆ แอ้ ๆ เข้าประจ้อประแจประจบประแจง ฝากตัวเปนญาติเปนโยม เรียกโยมที่บ้าน โยมที่แพ โยมที่ตึก บ้านล่าง บ้านบน ดังนี้ มีโดยมาก ครั้นได้คราว ก็สึกออกมาอยู่กินด้วยกันกับนางคนนั้นบ้าง กับน้องสาวแลบุตรของนางคนนั้นบ้าง ถ้าชำเรากันเสียก่อนแต่ยังไม่สึกบ้าง

หญิงพอใจหาพระสงฆ์ชาววัดเปนผิว พระสงฆ์ชาววัดที่สึกออกมา พอใจหาหญิงหม้ายหญิงขึ้นคานเปนภรรยา อย่างนี้ก็มิชุกชมมากนัก ทุกหนทุกแห่ง จะระบุชื่อว่าคนนั้นคนนั้น คู่หนึ่งคู่หนึ่ง จะพรรณนาไปก็ไม่มีสิ้นสุดลง และเปนเครื่องเคื่องหุรัคาญใจ ท่านที่มีผลไม่พอใจฟัง”

ดูจากข้อความข้างบนนี้ รู้สึกว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จะทรงโทษสีมากกว่าพระสงฆ์ ว่าพวกหญิงแม่มา้ยและสาวโสดทินทักทั้งหลายนี้ทำอะไรจู้จ้าน ไม่รู้จักการสำรวมตัวในวัดวาอาราม คอยแต่จะตั้งเป้ามืดหมายที่จะยั่วชวนให้พระสงฆ์ท่านเสียสมาธิ โดยหวังประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ อยากเอาภิกษุผู้ไร้เดียงสาทำผิว เพื่อจะได้ทรัพย์สินเงินทอง เงินบาทเงินตำลึงที่ท่านอุตสาหะเก็บหอมรอมริบไว้นั้น มาเป็นของตนเสียให้หมด

แท้จริงแล้ว ผู้เขียนคิดว่า ความผิดก็ต้องตกอยู่กับทั้งสองฝ่ายชายหญิง ตามคำฝรั่งที่ว่า It takes two to tango. หรือคำไทยที่ว่า ตบมือข้างเดียวไม่ดัง ความจริงผู้หญิงไทยในสมัยโบราณนั้น อยู่ในสภาพที่เสียเปรียบผู้ชายตลอดเวลา

ผู้เขียนเคยอ่านพบว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สามิผู้ใดนึกเบื่อหน่ายภรรยา อยากจะหย่าร้างทอดทิ้งโดยไม่ต้องรับผิดชอบ ก็จะทำอุบายจัดการให้เพื่อนชายคนหนึ่งหรือหลายคน เข้ามาปลุกปล้ำข่มขืนภรรยาของตนที่บ้าน

และระหว่างที่เพื่อนฝูงกำลังบังคับขืนใจภรรยาอยู่นั้น ท่านสามิเขาจะแกล้งเปิดประตูเข้ามาเห็น แสดงความเจ็บแค้นโกรธเคือง ตัดพ้อกล่าวหาว่าเมียเล่นซู้ ตาว่าเป็นดอกกระที่ดอกทองตามคำโบราณ แล้วก็ขับไล่ไล่ส่ง เสด็จภรรยาที่น่าสงสารออกไปจากบ้านของตัวเสีย หลังจากนั้นก็หาอีตัวอ่อน ๆ มาปรนนิบัติเป็นภรรยาใหม่ต่อไป

ฝรั่งในกรุงสยามได้บันทึกการกระทำเช่นนี้ไว้ เล่ากันว่า การเปลี่ยนมือแบบนี้นิยมทำกันมาก จนมีสตรีชนิดที่เรียกว่า แม่ฝ่ายผู้ทิ้ง นี้อยู่เต็มบ้านเต็มเมือง หญิงเคราะห์ร้ายที่นำสงสารเหล่านี้ก็ต้องหอบเสื้อผ้าข้าวของกลับไปอยู่กับพ่อแม่ของตนตามเดิม จะแต่งงานใหม่ก็แสนจะลำบาก เพราะตัวไม่ใช่สาวบริสุทธิ์ ข้าชื่อเสียงของตนก็ได้ถูกทำลายไปอย่างไร้ความยุติธรรม

บางคนพ่อแม่ไม่ยอมรับเลี้ยงดู เพราะกลัวขายหน้าวงศ์ตระกูล เลยไม่มีที่อยู่อาศัย ต้องระเหเร่ร่อนกลายเป็นขอทานไปก็มี ผู้เขียนเป็นผู้ชายไทย อ่านแล้วก็รู้สึกสลดใจ และอับอายที่มีผู้ชายไทยในสมัยโบราณระยำอับปรีได้ถึงขนาดนี้

ความจริงผู้ชายฝรั่งในสมัยเดียวกันนั้น ก็มีคนเลวร้ายเท่าเทียมกัน คือ เมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว ประเทศเช่น อเมริกาหรืออังกฤษ เวลาสามีท่านเกิดเบื่อภรรยาที่เริ่มแก่ อดอยากได้เมียใหม่สาว ๆ ท่านก็ไปจ้างหมอมาวินิจฉัย ว่าภรรยาแก่นั้นเป็นโรคจิต จำเป็นจะต้องเอาออกจากบ้าน ไปไว้ในโรงพยาบาลบ้า แล้วท่านก็แต่งงานใหม่ได้ตามสบาย

ส่วนภรรยาแก่นั้น ถึงแม้จะมีสุขภาพจิตที่เป็นปรกติ เมื่อต้องถูกขังอยู่ในโรงพยาบาลบ้าไม่นาน ก็มักจะเสียจริตกลายเป็นบ้าไปจริง ๆ เพราะความเศร้าโศกเสียใจและการถูกกดดันทำร้ายอย่างป่าเถื่อนที่ปฏิบัติกันอยู่ในโรงพยาบาลบ้าสมัยนั้น

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงตรัสในทำนองสั่งสอนและเตือนสติทั้งพระและเสีงาทิ้งหลายว่า

“เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าขอเตือนสติท่านทั้งปวงที่อ้างชื่อมาแล้ว ให้รู้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน มีพระราชหฤทัยประสงค์ จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์ มิให้หม่อมหม่อมเป็นมลทิน แลให้รุ่งเรืองเป็นประโยชน์แก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก แลมีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงแผ่นดินทั่วพระราชอาณาจักรให้อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน สมณพราหมณาจารย์

จึงโปรดเกล้าฯ ให้เตือนสติให้ระวังตัวกลัวผิดด้วยกันทั่วทุกคน ทั้งชาววัดชาวบ้าน ว่าตั้งแต่นี้สืบไป ถ้าผู้หญิงหาพระเป็นผัว ฤาพระหาหญิงหม้าย หญิงขึ้นคานเปนภรรยา และทำการสนสือไปมาเพื่อเมถุนสังวาสแล้ว มีผู้มาโจษมาว่ากล่าว สืบได้ความเปนสัจ จะให้ปรับไหม มีโทษตามพระราชบัญญัติ แลจะปรับพระสงฆ์ที่อยู่ใกล้เคียงในที่รางวัด 3 เส้น 15 วา

ฤาชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียง รู้เห็นเป็นใจไม่ว่ากล่าว แลไม่ฟ้องเรียกร้องแกล้งเพิกเฉย ปิดความนิ่งเสีย จะปรับให้เสียรางวัดในการบุญ คืออยู่ในที่ 3 เส้น 15 วา ได้รู้เห็นให้ทำการวัดตากหญ้า รื้อชนอิฐปูนใช้ในการบุญกว่าจะครบตามกำหนดรางวัด ที่ใกล้แกล้งตามควร

เมื่อสตรีใด ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องด้วยเรื่องพูดเสียงดังว่ามานี้ ฤาพระสงฆ์ชาววัดที่จะสีกได้มีความเกี่ยวข้องด้วยเรื่องผู้หญิง คือหาภรรยาแต่ยังเป็นพระสงฆ์อยู่ก็ดี มีอยู่สักกี่แห่งก็ราย ก็ให้มาลุกะโทษเสียโดยตรง อย่าให้ปิดบังไว้ให้เนิ่นช้าเกิน 15 วัน จะโปรดยกโทษให้ ถ้ามีคดีเกี่ยวข้องแลแกล้งปิดบังไว้ไม่มาลุกะโทษเสียโดยตรงในกำหนด 15 วัน มีปากโจษฤาผู้มาฟ้องร้องว่ากล่าว ฤากราบทูล

พระกรุณาให้ขุนเคืองฝาละออกรฐีพระบาทก็ดี จะให้ปรับไหมมีโทษจงหนักเสมอกับคนที่เป็นปาราชิก ทั้งชาววัดแลชาวบ้านจะให้เสียรางวัลถึงผู้ผิด

ประกาศมา ณ ปีมะเมีย สัมฤทธิศก

ขุนปฏิภาณพิจิตร เป็นผู้รับสั่ง”

ผู้เขียนไม่ทราบว่ หลังจากมีประกาศฉบับนี้ออกมาแล้ว เหล่าแม่เฒ่าและสาวโสดทั้งหลาย จะเลิกจับพระกันหรือเปล่า และก็ไมทราบว่ พระภิกษุที่มีกิเลสทั้งหลายนั้น จะเปลี่ยนใจสำรวมกาย กันมากขึ้นหรือไม่ เพียงแต่คิดว่า ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นได้ในทุกยุคทุกสมัย แม้ในปัจจุบันวันนี้ ก็ยังสามารถพบเห็นเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นได้บ่อยๆ

เรื่องพระสงฆ์ก่อความยุ่งยากในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีเล่าสู่กันฟังเพียงเท่านี้
